

A magyar szótáriródalom hatása az oláhra.

Bevezetés.

A magyar és az oláh szótáriródalom egymáshoz való viszonyát, mint fontos adalékot a két nép műveltségi kapcsolatainak történetéhez,¹⁾ mindaddig nem tették összefüggő vizsgálat tárgyává. Dolgozatom célja a kérdés tárgyalása 1825-ig, a *Lexicon Budense* megjelenéséig. E szótár alaposságával, egységesebb, tudományosabb jellegével teljesen elűt az előbbi próbálkozásoktól. Szerkesztőinek széleskörű műveltsége a valószínű, de még határozottan ki nem mutatott magyar hatás mellett más, elsősorban olasz hatásra enged következtetni. Keletkezésének története annyira homályban van, annyi e téren a megoldásra váró probléma, hogy az idevágó kutatás egymagában külön dolgozat keretébe kívánkozik.

Kirekesztendő a tárgyalásból az erdélyi oláh szótáriródalom legrégebb számbavehető terméke,²⁾ melyet HAȘDEU *Anonymus Caransebesiensis* nevéhez fűzött³⁾ s amelyet DRĂGANU MIHAIL HALICI művének tart.⁴⁾ Mivel ez oláh-latin szótár, azért magyar forrása, ha egyáltalában volt, csak közvetve tételezhető fel.⁵⁾ Amennyiben tényleg MIHAIL HALICI lenne a szerző (amit DRĂGANUNAK nem sikerült kétségtelenül bebizonyítania),⁶⁾ úgy e szótár valószínűleg magyar ösztön-

¹⁾ Vö. KRISTÓF GYÖRGY ismertetését N. DRĂGANU: Mihail Halici, *Contribuție la istoria culturală românească în secolul al XVII-lea* (Dacoromania, IV, 77—169) c. dolgozatáról, Erdélyi Irodalmi Szemle, IV, 409.

²⁾ Figyelmem kívül hagyva azt a kis oláh-latin-magyar szójegyzéket, mely JOHANN TRÖSTER, *Das Alt und Neu Teutsche Dacia* (Szeben, 1666.) c. művében található (355—7 l.), I. E. VERESS, *Bibliografia româno-maghiară*, București 1931. I. 103—4. l.

³⁾ Cuvente den Betrâni, București 1878. I, 261. l., Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie VI, 1—48. l., Columna lui Traian, 1883. IV, 406—29. l. SIEGESCU J., EPhK. XXIV, 77. l.

⁴⁾ L. DRĂGANU említett dolgozatát.

⁵⁾ L. C. TAGLIAVINI, *L'influsso ungherese sull'antica lessicografia rumena*, RĚth. VI, 24. l.

⁶⁾ Vö. C. TAGLIAVINI bírálataát, *Studi Rumeni* I. (1927) 130—132. l.

zésre keletkezett. HALICI ugyanis PÁRIZ-PÁPAI FERENCNEK 1664-ben Nagyenyeden iskolatársa volt.¹⁾ Barátságukra jellemző az az oláh nyelvű hexameteres óda, melyet MIHAIL HALICI 1674-ben írt a baseli orvosi kar által PÁRIZ-PÁPAI tiszteletére kiadott „Vota Solennia“ című üdvözlő iratba.²⁾ Mivel PÁRIZ-PÁPAI már 1664 körül foglalkozott anyaggyűjtéssel, az ő munkája indíthatta nála idősebb társát hasonló tevékenységre. Miért írta HALICI először az előmunkálatok hiányában nehezebb oláh-latin részt, azt DRĂGANU — bár érvelése kevésbé meggyőző — ambícióval, fiatalos elszántsággal magyarázza.³⁾

Hangsúlyozandó, hogy a szerzőség kérdését csak feltételesen intézte el DRĂGANU azzal, hogy a szótárt HALICINAK tulajdonította. Így a magyar ösztönzés első nyoma is csupán hipotétikus értékű.

I.

Todor Corbea latin-oláh szótára.⁴⁾

(1691—1703.)

E rendkívül becses szótár, melyről eddig az egyetlen számottevőbb ismertetés GH. CREȚU kis cikke volt, kézíratos példányban jelenleg a balázsfalvi könyvtárban van. Szürkésbarna kartonfedélbe kötött, nagyon jó állapotban megőrzött hatalmas kötet. Szótárrésze 754 lapból áll, melyet későbbi kéz írónnal levélenként számozott meg.⁵⁾ Előzéklapjára, szintén későbbi írással, latin betűkkel a kö-

¹⁾ „Mense octobri adscitus sum civibus scholae rhetoricae, eodem praeceptore felix, commilitones praecipui MICHAEL HALICZ de Karansebes nobilis etc. supra dicti.“ (PÁRIZ-PÁPAI Ferenc naplója, IrKözl. 1892. II. 390. l.)

²⁾ Teljes címét és facsimile kiadását l. DRĂGANU, i. m. 169. l. E költemény egyszersmind a legelső oláh nyelvű hexameter példája.

³⁾ „HALICI ar fi început cu partea românească pentru că aceasta reclamă o muncă originală, eră mai greu de făcut și cerea timp mai îndelungat, neavând nimic înaintea sa“ (DRĂGANU i. m. 121. l.)

⁴⁾ Irodalom: GH. CREȚU, Cel mai vechi dictionar latino-românesc de TODOR CORBEA (Manuscript de pe la 1700), București 1905. N. DENSUȘIANU, Cercetări istorice în arhivele și bibliotecile Ungariei și ale Transilvaniei, Anal. Acad. Rom. ser. II. t. II. Ist. 218—219. l. DRĂGANU, i. m. 109—110. l., TAGLIAVINI, i. m. RÉTH. VI. 19—21. l.

⁵⁾ MOLNÁR ALBERT Dictionariumának 1611. második kiadása (mely, mint látni fogjuk, forrásul szolgált,) 906 lapra terjedő szótárrészt tartalmaz. CORBEA kéziratának egy lapjára (kb. írópapír félvijének felel meg) jóval több címszó fért.

vetkező bejegyzést írták: *Lexicon latino-roman | tradus de | Todor Corbea sin Jeromon | Joasaf din Braşov.*¹⁾ Első oldalán ez áll: *Dictiones LATINAE cum valachica interpretatione.* A vörös betűs cím pontos megfelelőjét MOLNÁRNÁL is megtaláljuk.²⁾ Az egyenletes cirill betűkkel kéthasábosan írt s minden címszónál vörös iniciáléval ellátott szótárrész után ez következik: *Finis Vége ЦѢ[Р]ШННЬ.*³⁾ *Soli sapienti Deo, per Jesum Christum gloria, [e]t honor in secula.* Az egyedül böles Istennek, az Jესus Christus által dicsőfs[é]g es tífz-tétség mindőróke. Amen. *СѢ[Н]ГЪРЪЛОУН І[Н]ШЕЛЕНПОУАУН ДѢМНЪ[Ъ] ПРН[Н] НСЪ[С] ХР[С]ТЮ[С] СЛАВА, ШН ЧНУСТЕ І[Н] КЪЧН АМННЬ.*⁴⁾

A szótárban egyébként nemcsak itt van magyar szöveg, néhol az értelmezésben is bennefelejtődött MA. magyar szövege. *Pl. Messias, Hebraicè, Graecè, Christus, Ungarice Meg kenettetött Valachicè Ънсѣ (380. l. vö. MA. 515. l.).*

Legvégül pedig így nevezi meg magát a fordító: *Ла ПѢ[Л]ПѢЧНРА АЧЕ[С]ШЪЛЪ[Н] АШНКОНЬ, Ѡ[С]ТЕННЪСЪ[Ъ], ДН[Н] ПЛАМА ПЪРННШЕКАМ МІТРОФА[Н] ЄПІСКОПЪ[Л] БЪЗЪ[Ъ] ТѠДѠ[Р] КѠ[Р]БА СНИ ЄРЪМОПА[Х] НѠАСАФЪ, ДННЬ БРАШОВЪ.*

A szótár szerzője, TODOR (TEODOR) CORBEA nem ismeretlen az oláh irodalomban. 1710 körül készítette DOSOFTEIUTÓL és VISKITÓL egyaránt független, NAGY PÉTER cárnak ajánlott szoltárfordítását.⁵⁾ Mint a főtebb idézett jegyzet tanúsítja, MITROFAN, volt huşi-i (1683–86) s akkor buzău-i püspök (1691–1703) költségén dolgozott. A püspök utódja, DAMASCIN (1703–1708), miután később râmnic-i püspök lett (1708–1726) a kéziratot RADU CANTACUZINO „vel-comis“-nak ajánlodekozta.⁶⁾

Ennyi állapitható meg a kéziratból. Hogy azonban ez az 1691–1703 közt Moldva déli részén magyarból fordított szótár hogyan került Balázsfalvára, erre nézve nehéz határozott választ

¹⁾ E bejegyzés szerint már régebben ismeretes volt, hogy CORBEA műve pusztá fordítás.

²⁾ „Dictiones Latinae cum Graeca et Ungarica earum interpretatione“ 1. l.

³⁾ A sor fölé írott cirill betűket („litere aruncate“) mindenütt [] zárójelbe tettem. A *b* értékű Ѡ jel helyett Б áll.

⁴⁾ Pontosan MOLNÁRBÓL, 1611, 915 l. Az ott levő latin számnévek táblázata, De miraculis mundi c. felsorolás, valamint a kötet elején és végén levő ajánlósorok az oláh fordításból hiányzanak.

⁵⁾ CRETU, i. m. 3. l. vö. GASTER, GRÖBER: Grundr. der rom. Phil. II, 3. 271, 295. l. I. BIANU, Psaltirea lui Dosofteiu, Bucureşti, 1887, XLIX–LV. l.

⁶⁾ Erről a szótár 1. lapjának alján történt bejegyzés tanuskodik.

adni. A magyar és oláh kutatások e pontban látszólag ellentmondanak egymásnak.¹⁾ A következőkben megkísérlem összeegyeztetésüket.

CRETU úgy gondolja,²⁾ hogy INOCENTIU MICU KLEIN balázsfalvi metropolita látta meg a szótárt 1740 körül Bécsben, hol RADU CANTACUZINO élt atyja ŞEBBAN tragikus halála után s ő vásárolta meg a balázsfalvi könyvtár számára. Bár ez a föltevés valószínűnek látszik, mégis lássuk a magyar részről történt megállapításokat.

Már CRETU³⁾ CORBEA szótárára vonatkoztatta PPB. előszavának következő megjegyzését: „Translatus est utilis hic Liber a Viro quodam Polyglotto in Linguam Valachicam, forte in usum Principis Valachiae, cujus exemplar unicum in rationem Monasterii S. S. Trinitatis Basilitarum Balásfalviensis non pridem ter centum florenis Rhenensibus coemptum“.⁴⁾ Valóban joggal tehető fel, hogy BOD P. tévedett, azt állítván, hogy PP. az oláh szótár forrása.⁵⁾ Érdemes kiemelni, hogy BOD P. szerint a szótár „forte in usum Principis Valachiae“ készült. E megállapításból egyrészt az következik, hogy a szótár első lapján levő RADU CANTACUZINORA vonatkozó bejegyzés 1767 előtti, másrészt az, hogy BOD P. valószínűleg látta a kéziratot példányt s e bejegyzést közvetlenül ismerte.

KÁTAI GÁBOR⁶⁾ PÁRIZ-PÁPAI FERENC-ről szóló cikkében említi, hogy az oláh fordítást báró BARKÓCZY FERENC esztergomi érsek vette meg 300 rénes forinton és ajándékozta oda a balázsfalvi bazilita-kolostornak.⁷⁾ Ez az adat pontosan kiegészíti BOD PÉTER idézett előszavát. KÁTAI azonban, ki adatának forrását sajnos egyáltalában nem idézi,⁸⁾

¹⁾ Vö. MELICH J. A magyar szótáriródalom tört. NyK. XXXVII., 51. l.

²⁾ Véleményét elfogadta DRĂGANU (Dacoromania, IV, 1. 110. l.) és TAGLIAVINI is (RÉTH. VI. 20. l.) Balázsfalván ma is ez a pontosabban nem indokolt közfelfogás, amint LUPEANU S. könyvtárigazgató úrtól értesültem. Szívességeért, mely lehetővé tette a szótárnak helyszínen való tanulmányozását, e helyen mondok köszönetet.

³⁾ I. m. 4. l.

⁴⁾ BOD PÉTER adatát átvette WESZPRÉMI is, Succincta Hungariae et Transsylvaniae Biographia. Cent. prima. Lipsiae. 1774. 130. l. BENKŐ J. azon véleményét (Transsilvania, Claud. 1834. II., 157. l.), hogy e kéziratot szótár iskolai használatban lett volna Balázsfalván, nem tartom elfogadhatónak.

⁵⁾ Ez az előszó tévesztette meg MELICHET is, ki szintén PP. mellett foglalt állást (i. h.). E feltevés már kronológiai szempontból is kizártnak tekinthető. (PP. 1708, CORBEA 1691—1703.)

⁶⁾ SZINNYEI, Magyar Írók V, 1166—1171.

⁷⁾ Vasárnapi Ujság 1860. 684. l., idézi MELICH, i. h.

⁸⁾ Az adat forrását mindeddig nem sikerült megtalálnom. A megbizha-

nem említi, hol történt a vásárlás. Bár ez a BARKÓCZYRA vonatkozó adat igen kései s teljesen elszigetelt, mégis e ponton kísérlem meg a magyar s oláh vélemények egybevetését. Az erre vonatkozó összes megállapítások természetesen csak hipotétikus jellegűek.

Véleményem szerint ugyanis BARKÓCZY e szótárt csakis Bécsben vásárolhatta, hol 1740-től 1764-ig¹⁾ annyiszor megfordult s hol az udvari életben előkelő szerepet játszott.²⁾ Feltétlenül ismerte itt az összes számottevő személyeket.

VI. KÁROLY, miután megengedte, hogy ȘERBAN CANTACUZINO özvegye fiaival együtt Ausztriában telepedjék le,³⁾ RADU CANTACUZINOT a császári hadsereg kötelékébe fogadta. Itt a herceg 1736-ban ezredesi s a következő évben vezérőrnagyi rangra emelkedett. Mivel időközben megházasodott⁴⁾ s csupán katonai fizetésével rendelkezett, kérelmet terjesztett a császár elé, hogy a Szent György-rendet, melynek a CANTACUZINO-család összes tagjai lovagjai voltak, másokra is átruházhassa. A császár a megadott jogot⁵⁾ később különböző visszaélések miatt visszavonta. RADU a 40-es évek elejéig tartózkodott Bécsben, majd rengeteg külföldi kalandozás után (adósságai s feleségének hajdani botránys életmódja miatt több városból kiutasították)⁶⁾ 1752 körül Lengyelországban halt meg. Fia az osztrák

több BARKÓCZY-életrajzok (KANDRA KABOS, Magyar Korona, 1879. Dr. FRANKÓI VILMOS, Magy. Egyet. Encycl. V. 691, Felső-Magyarorsz. Minerva, 1832, 245. s köv. l.), valamint a SZINNYEI (Magyar Írók I, 588—592) idézte bibliográfia kisebb cikkei semmit sem említenek. A BARKÓCZY-család levéltárában (MNMúz.), valamint az esztergomi primási könyvtár idevágó irataiban sincs semmi nyoma a vásárlásnak.

¹⁾ Az utóbbi évszámra nézve I. MARCZALI HENRIK, Mária Terézia (Tört. Életr.) 166. l.

²⁾ Vö. MÁRIA TERÉZIA levelét BARKÓCZYHOZ (1763. dec. 10. BARKÓCZY-CS. lt. 3212.).

³⁾ HURMUZACHI, Documente VI., 231—2. I. VI. KÁROLY levelét I. BĂLCESCU, Magaz. Istorie IV., 89—90. l.

⁴⁾ Egy állítólagos hesseni hercegnőt vett nőül. „Von der Naissance der fürstlichen Gemahlin kann nichts eigentliches melden, weiln dieselbe von einigen als eine Spuria von einem heszischen Hausz, von anderen aber als eine gemeine Person angegeben wird.“ WARSBERG báró, Erfurt kormányzójának jelentése. HURMUZACHI, VI., 585—6. vö. ib. X. IX. l.

⁵⁾ MIHAIL CANTACUZINO: Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902. 326. s köv. l. I. IORGA: Despre Cantacuzini, București, 1902. VIII. l.

⁶⁾ Vö. WARSBERG másik levelét, melyben megemlékezik a herceg Drezdában, Lipsésben, Erfurtban viselt dolgairól HURMUZACHI, VI., 585.

testőrség kötelékében maradt, leányai pedig MÁRIA TERÉZIA udvarhölgyei voltak.¹⁾

Ezek szerint BARKÓCZY ismerhette vagy magát RADU CANTACUZINOT (ki szorult anyagi helyzete miatt kényszerült a becses szótár eladására) vagy pedig valamelyik leszármazottját. Miért ajándékozta BARKÓCZY e szótárt a Balázsfalvi könyvtárnak, azt csak sejteni lehet. Talán valamelyik balázsfalvi püspök kérte meg erre, ki 1740—50 között Bécsben járt. BARKÓCZY egyik benső barátja volt B. SZTOJKA ZSIGMOND erdélyi püspök s így az ő közbenjárására is gondolhatnánk.²⁾ BARKÓCZY érdeklődése annyira általános volt s annyira túl terjedt már egi püspök korában egyházmegyéje keretein, hogy a mecénás hajlamú főpap szerepét CORBEA szótárának történetében könnyen elképzelhetjük.³⁾

CORBEA szótárának provenientiájánál jóval fontosabb forrásának kérdése. CRETU MOLNÁR ALBERT szótárának első négy kiadása közül valamelyikre gondol.⁴⁾ Összevetéseiből, melynek során a magyar értelmezést is idézi, nem derül ki, hogy MOLNÁR melyik kiadásával hasonlította össze CORBEA latin-oláh szótárát. Véletlen folytán csupa olyan szavakat idéz, melyeknek értelmezése MOLNÁR minden kiadásában ugyanaz. Ezért a kérdés ezideig megoldatlan s TAGLIAVINI csak valószínűségi feltevéssel következtet, mikor az első, 1604-ben nyomtatott kiadást tartja forrásnak.⁵⁾

Ezzel szemben kétségtelen tényként lehet megállapítani, hogy CORBEA MOLNÁR ALBERT szótárának második (1611) kiadását használta. Oly lényegesek a különbségek, melyek e kiadást úgy az elsőtől (1604), mint a harmadiktól (1621) elválasztják,⁶⁾ hogy állításunk néhány példával könnyen igazolható.

¹⁾ RIZO-RANGABÉ: Livre d'or de la noblesse phanariote, Athènes, 1892. id. HURMUZACHI X., IX. l., M. Cantacuzino Gen. Cantacuzinilor 331. l. HURMUZACHI, VI., 593.

²⁾ KANDRA KABOS i. m. Magyar Korona, 1879. 130. sz.

³⁾ Nyelvészeti érdeklődésének bizonyítéka PÁRIZ-PÁPAI szótárának 1762. második kiadása, mely az ő költségén készült Nagyszombatban. (HORÁNYINÁL, Mem. Hungar. et provincialium scriptis editis notorum Posonii 1777. III. 35. tévesen 1760 a kiadás éve). BARKÓCZY különféle alapítványaira nézve vö. NIC. SCHMITH: Archiepiscopi Strigonienses II. Memoria Cons. Basil. Strig. 100. l.

⁴⁾ I. m. 5—9. l.

⁵⁾ I. m. RÉTH. VI. 21. l.

⁶⁾ L. MELICH, i. m. NyK. XXXVI., 198—200. l.

CORBEA, 9. I.

Actiuncula, ae. g. f. Фѣ[н]шишларъ.

Actius Navius, в[н] Прѡрѡчншѡри дѣ дѣмв[лт], каре дн[н] вѡрѡлава (грѣирѣ) плсѣрнлѡ[р], а[в] врѣжнтѡри[т].

Activus, a, um. Фѣкѣш[ѡ]ри, рѡ.

Actor, g. m. нѣмѣ а[л] чнв[н] ѡмь ѡ вн[р]гннлмв[с].

Actor, g. m. Фѣкѣшѡри, арѣ[ш], фѡцѣ. Пѣрѡнѣ, дѣ жѣка[т], Пѣрѣ[ш], каре траце пра а[л]мв[л] ма жѣдека[т].

Actuariolum, g. n. канчель, кѡрѣбнцѣ, юмѣ.

CORBEA, 78. I.

C.

Cabalaca, g. f. ѡра[ш] а[л] Албанне[н] ѡ[н] Асна.

Cabales, g. m. pl. сѣтн[н]чн[н] ам чжнштѡв[н] Лицнен.

Cabalis, g. f. ѡра[ш] а[л] Кабалне[н].

Caballatio, g. f. et Caballitio.

Слв[ж]вж спре кѣдѣра чжнере[н] канлѡрѣ.

Caballinus, a, um. дѣ анж.

Caballus, g. m. анж.

Cabus, g. m. нѣмѣ а[л] мѣсѡре[н] дѣ грѣ[в].

MA. 16. I.

Actiuncula, g. f. Czelekedéfeczke (hiányzik az 1. kiadásból).

Actius Navius, Egy Regi Jövendömondo, az ki á madarak szollásából jövendölt.

Activus, a, um. Czelekedhetö.

Actor, g. m. Neve egy embernek Virgiliusban. (hiányzik az 1. kiadásból.)

Actor, g. m. Czelekedö. Item. Játékbéli személy. Item, földpörös. (A 3. kiadásban következik: Actorides.)

Actuariolum, g. n. Gyors falyka, Folyo hayoczka.

MA. 122. I.

C.

(3. kiad.: Cabala.)

Cabalaca, g. f. Albániának varosa Afiaban.

Cábales, g. m. pl. Népei az Lyciai tartománnc.

Cabalis, dis. Varosa Cabalianac.

Caballatio & Caballitio. Lotartáfra néző tízt.

Caballinus, a, um. Kabala lóhoz valo.

Cabállus, g. m. Megtréfálható ló, katzola. (3. kiad.: cabassus, cabellio, cabeta.)

Cabus, bi g. m. Buza merteknec neve.

CORBEA, 283. l.

Illurco, g. f. ѿра[ш] i[и] хн[ш]панѣа.*Illusio*, g. f. рждере де чинева вать-
жокърире.*Illusor*, g. m. Батьжокъришорн.*Illustramentum*, g. n. Лзмѣннаре, i[и]-
подовѣре.(Valószínűleg figyelmetlenségből ma-
radt ki.)*Illustris*, e. Лзмѣннарь, ж, ке[с]тнннъ,
ж, кзпоскътъ, ж.*Illustro. as, are.* Лзмѣнзъ. Лзмѣннъцъще,
Тж[л]къзекъ.*Illusus*, a, um. Батжокъри[т], ж, жъ-
кашь, ж.*Illutibilis*, e. неспълъчо[с], ж.

Molnár 1611. 404.

Illurco, onis g. f. Varos
*Hispaniaban.**Illúfio, onis* g. f. Meg-
jatzottatas, Czufolas.*Illufor, oris*, g. m. meg-
czufolo (hiányzik az 1. ki-
adásból).*Illustraméntum, ti* g. n.
megvilágosítás, Ekefites.*Illustrátio, onis*, g. f.
megvilágosítás, kifeny-
fítés.*Illustris, e. Vilagos, Hi-
res, Efmeretes* (Fényessé-
ges 1621.).*Illustro, as, are.* meg-
világosítom. Tekenteteffe
tészem, Világosan megma-
gyarazom.*Illusus, a, um.* Megczu-
foltatot, megjatzodtatot.*Illutibilis, e.* Kimoshatat-
lan (mindkét címszó hiány-
zik az első kiadásból).

CORBEA elhagyja forrásából:

1. a görög részt. Valószínűleg nem is tudott görögül, legalább is irodalmi ismeretei aligha voltak e téren. ΣΑΡΡΗΟ nevét ugyanis a következő különös magyarázattal látja el: Μυάρη νιν[и] ποετνнъ (sic) Λεsbускннъ. (592. l. ~ MA. 750. l. *Egy Lesbusi bölcz Poëta aszfzony*); 2. az egyes latin szavakra vonatkozó idézeteket, a szerző megjö-
lölésével együtt. Általában az íróra való hivatkozás nála csak ilyen-
féle cikkekben marad meg: *Fidelè*, Adv. Plaut. idem quod *Fideliter*
(227. l. ~ MA. 239. l.¹⁾); 3. a például szolgáló közmondásokat. De
néhol CORBEA-nál is találunk ilyesmit: *albus an ater sis nescio*, нъ
цн[ш] л[л]къ[и] ка[л] фін ефн. (18. l. ~ *Nem tudom ki lova fia vagy.*
MA. 42. l.).

¹⁾ L. még pl. 5. l. az *abusus, abstulo* cikkeket.

Ennek következtében *Epilogus* címszó alatt ezt találjuk: **СФЪРШНРЕ** [[н]кзетѡаре [[н]сѡма а лѡ[н]уен коровѡрн (l. 200. l.), ami teljesen érthetetlen MA. következő értelmezése nélkül: *Hosszu beszédnec summába rékösztő vége.* (302. l.). *Excommunicatio*: [кваре афаръ дн' сѡѡ[р] (211. l. ∞. *Kivetés, gyűlekezetből kirekesztés* MA. 315) szintén ide tartozik. Még említhető *incuetà* szerencsétlen alkalmazására ezen értelmezés: *Claustrum*, g. n. [[н]кзетѡаре, са[ѡ] лѡ[к] [[н]кѡа[т] кли[н]чи де херъ, зѡѡръ де херъ, ѡрашь пѡнѡсп'нре (109. l. *Zarlo, vagy zarlott hely, zarlofa, vaskelints, zavar, zar, Item kalafstrom* MA. 168. l.).

Mivel CORBEA ily híven ragaszkodott forrásához s mivel láthatóan igyekezett mindent oláh szavakkal kifejezni,¹⁾ szótára természetesen tele van magyar eredetű calque-okkal. Minthogy nem lehet megvonni pontosan a határt a nyilvánvaló calque-ok s a csupán pontos fordításból eredő kifejezések között (elvégre is CORBEA egész szótára MA. calque-jának tekinthető), csak néhány, igen különös értelmezést sorolok fel:

Сѡа[н] де пѡларъ (*Abacus*) ∞ *Pohárszék* (vö. *paharese scaun* BOVB, Dicț. Rum. Lat. Ung. II. 148.)²⁾

мѡѡ де херъ (*Ancora*, 39. l.) ∞ *Vasmaczka* (MA. 61. l.)

кѡаѡе ле ле[м]нъ (*Cinnamomum*, 103. l.)³⁾ ∞ *Fahay* (MA. 160. l.)

ѡ кастъ свѡ[н]шъ (*Ecclesia*, 188. l.) ∞ *Szentegyház* (MA. 285 l.)

неадѡкѡчо[с] м лѡкъ (*Irreparabilis*,) 324. l.) ∞ *Helyére hozhatatlan* (MA. 454. l.)

дн[н] пѡшъ[н]шъ де[н]нафар[ъ] (*Paganus* 445. l.) ∞ *Külföldi* (MA. 587. l.)

мѡр де рѡнъ (*Melimela*, 376. l.) ∞ *Paradicsomalma*. (MA. 510. l.)

Határozottan humoros félreértés a következő:

hirtelen ∞ *fără de veste. Panicus terror*, [грозъре фъръ де вѡсте (449 l.) ∞ *Hirtelen elréttenes.* (MA.)⁴⁾

¹⁾ Vö. alább, a szótár jövevényszavairól szóló részt.

²⁾ Mint magyar jövevényszó peharszek. Anon. Car. DRĂGANU, DACROM. IV, 1. 156. l. ларсек, ISZER Walachisch-Deutsches Wb. Brassó, 1850. 147, *parsec*, MĂNDRĂSCU, Elemente ungurești în l. română. București, 1892. 96. l. *parsechiu*, САВА V. Szilágy vm. román népe, nyelve és népköltészete. Bécs, 1918. 94. l. *parsetiu*, Șt. PAȘCA Glosar dialectal, București, 1928. 46 l.

³⁾ Későbbi beírás: скорѡшпоаръ.

⁴⁾ Pedig hirtelen megvan mint oláhba átkerült kölcsönszó is, MOLDOVAN, Alsófehér vm. román népe, 93. l.

köz-fal ~ *păreate de obște* *парте де обще* (*Sepimentum*. 612. l.) ~ *közfal, sóvény*. (MA. 770).

Mindezen példák azt mutatják, hogy CORBEA nyelvérzéke anyagán igen kevésé diadalmaskodott. Képtelen volt megszabadulni a magyar mondatszerkesztés oláhra sokszor át nem ültethető kerekeitől s ezért munkája — minden világossága mellett is — sokszor emlékeztet BOBB mesterkéltszófűzéseire. Egy pont az, amely határozottan mutatja CORBEA stíluskészségének tudatosságát: tudatosan tiszta oláh nyelvezetre törekszik s az idegen szavakat lehetőleg kerüli. Latin szótárban feltűnő az a körülmény, hogy latinizmusok aránylag igen csekély számban fordulnak elő. E cirillbetűkkel átírt latin szavakból kitetszik CORBEA latin olvasásmódja (*вн[р]гінлѣс[с]* 9. l., *лнчѣ* 78. l.) is, mely megegyezik a magyarországi és a XVII. századi, valószínűleg lengyel közvetítéssel elterjedt moldvai latin olvasással.¹⁾ Latin jövevényszavaira példa: *Арсенин[н]* (54. l.) *флє[г]-машє[н]* (486. l.), *хиспрѣ* (579. l.), *ѣ[н]вѣнпєзѣ* (322. l.), *окшарѣ* (169. l.), *пѣ[р]сѣнѣ* (9. l.), *прѣриєтл[с]* (279. l.), *Сѣпмл[н]лнл* (529. l.) ~ *Sententiat mondoc* (MA. 679. l.) *Спачѣ* (633. l.).

Még fokozottabb CORBEA tartózkodása a görög kölcsönszavakkal szemben. Csak azok fordulnak elő nála, melyek az oláh nyelvben már jóval hamarabb meghonosodtak. Ilyenek *лзмж* (66. l.) *лспнлж* (57. l.) stb. Viszont, amikor a latin részben oly latin-görög szavakhoz ér, melyek görög (fanarióta) hatás révén a XVIII. sz. oláh nyelvében is ismeretesek voltak, gondosan lefordítja MA. magyar értelmezését, de soha nem veszi át a görög szót:

Didascalia,²⁾ g. f. *ѣвѣцѣтѣрѣ, дѣ[с]кѣлнє* (171. l. ~ MA. *Tanufág, tudomány*). *Didascalus*,³⁾ g. m. *Даска[л]* (191. l.) *Hypodidascalus*,⁴⁾ g. m. *лжєнлѣпѣрн де ѣ[н]вѣцѣтѣрѣ, сѣнѣ де ѣ[н]вѣцѣтѣрѣ* (276. l. MA. csak ezt adja: *Tanítás segető, tanító társ* 396. l.).

CORBEA szótárának magyar kölcsönszavai igen érdekesek, de

¹⁾ N. IORGA, O tipăritură românească la Uppsala (DOSOFTEIU, Liturghier, 1679). Ac. Rom. Mem. Sect. Ist. Ser. III. Tom. VI., Mem. 3. 4. l.

²⁾ Már 1703-ban előfordul „didascalie“ oláh szövegben, I. N. IORGA, Istoria lit. rom. în sec. XVIII. I, 48. l. D. CANTEMIR, Opere complete, București, 1888. V, 46. l., VI, 46. l.

³⁾ *Didascal*, D. CANTEMIR, V, 67. l., VI, 88. l. 1775. CODRESCU, Uricariul P, 76., 1804. V. URECHIA, Istoria Românilor, VIII, 454. l. stb.

⁴⁾ *Ipodidascal*, N. IORGA, Istoria învățământului românesc, București, 1928. 113., 120., 145. l. V. URECHIA, Istoria Școalelor. I, 58., 67. l.

aránylag kevés olyan akad, mely más forrásból ne lett volna eddig is ismeretes. Figyelmen kívül hagyva azokat, melyek az egész oláh nyelvterületen elterjedtek,¹⁾ csak azokat fogom itt felsorolni, melyek az erdélyi nyelvjárás jövevényszavaihoz tartoznak s csak nagyritkán kerültek át más vidékekre elsősorban természetesen Moldvába:

bănuesc < *băn.* БЪНУСЕ[С]КЪ. *Poenitet* (499. l. ∼ *Bánom. Bánod. MA.* 646. l.). Eredeti értelmében főleg Erdély (és részben Moldva) területén ismeretes, vö. TAGLIAVINI, *Lex. Mars.*²⁾ 101. Az ott idézett példákhoz kiegészítendő AL-GEORGE, Szamos³⁾ 33. ȚIPLEA, Maramureș⁴⁾ 105. MOLDOVÁN, Alsófehér 89. JARNIK-BÂRSEANU⁵⁾ 262.

băsău, < *bosszú* КЪ [И]НПЪРЪШАЧОНЕ КЪ БЪСЪБЪ, КЪ [И]БЪСЪФЪРЕ, *Insectanter* (309. ∼ *Ingerelve, Bofzfzontva MA.* 437.) A XVII. század folyamán jól ismert jövevényszó, l. *Dict. Ac. Rom.* I, 507, СІНАС, *Dict. d'etym. daco-r.* II. 480, ALEXICS, *Magy. el. Nyr.* XVI, 349, РОПОВІСІ, *Nyr.* XXXVIII, 209. Érdekes, hogy szótárunkban gyakran előfordulnak *băsău* igei származékai, a fenti példán kívül: *mă înbăsăez*, МЪ П[И]БЪСЪЕЗЪ, МЪ МЪНІЮ, *Indignor.* (299. ∼ *Bofzfzonkodom, Haragfzom. MA.* 424.) *mă înbăsăoz*, МЪ П[И]БЪСЪФЪЗ[Ъ], *Stomachor.* (644. ∼ *Bofzfzonkodom, haragfzom, folhaborodom, MA.* 803.) *înבăsăoare*, [И]БЪСЪФЪРЕ, *Indignatio* (299. ∼ *Bofzfzonkodás MA.* 423.) *înבăsăoat*, [И]БЪСЪФЪ[Т], Ж, МЪННА[Т]. *Indignatus* (299. ∼ *Elboffzfonkodot, MA.* 424.) *înבăsăos*, [И]БЪСЪФ[С], Ж,⁶⁾ *Stomachosus* (644. ∼ *Bofzfzonkodo, Haborgo, Haragoskodó, MA.* 803.) A világosan „bosszankodni“ jelentésű ige képzésmódja sem feltűnő, vö. *încehăi* ∼ *megcsalni*,⁷⁾ *înghizui* ∼ *bizni*.⁸⁾ Vajjon CORBEA maga

¹⁾ Mint pl. aleșteu „lerna“ (342. l.), altuire, altău (237., 308., 310. l.), chieleiug (661., 724. l.) stb.

²⁾ C. TAGLIAVINI. II „Lexicon Marsilianum“. — Dizionario lat.-rum.-ungh. del sec. XVIII. București, 1930.

³⁾ AL-GEORGE FLÓRIÁN. A felső Nagy-Szamosvölgyének román nyj. Bp., 1914.

⁴⁾ A. ȚIPLEA, Poezii populare din Maramureș Anal. Ac. R. ser. II. t. XXVIII.

⁵⁾ I. U. JARNIK și A. BÂRSEANU. Doine și strigături din Ardeal, București, 1885.

⁶⁾ *băsăos* *Dict. Ac. Rom.* I, 507. (HAȘDEU: *Cuv. d. Betrâni* I. 270. idézi egy XVII. sz. kéziratból).

⁷⁾ *Lex. Mars.* 109. l. ENEA HODOȘ, *Poezii populare din Bănat*, 195. *încehăi*, u. o. 217. Dr. V. BOLOGA, *Terminologia medicală la I. MOLNAR, Daco-romania*, IV. I. 385.

⁸⁾ ДОБРОХОІ; CANDREA-DENSUȘIANU-SPERANȚIA, *Graul Nostru*, București, 1908. I, 546.

alkotta-e a szót MA. megfelelő értelmezéseinek lefordítására, nehéz eldönteni. Tudomásom szerint *a înbăsăoà* stb. más forrásból nem ismeretes.¹⁾

beseadū < *beszéd*, БЕСЕДЪ ДЕ ГЛОУМЪ, Silli g. m. Pl. *dicacitates* (621. ~ *Trefa beszéd*, *Czufolás*, MA. 780). Dict. Ac. Rom. I. 546. szerint szláv eredetű, itt azonban feltehető a magyar átvétel, vö. CANDREA-DENSUŞ, Graiul n. II, 63, 65. BOBB, Dict. II, 561. BARBUL, AVASV. 43.²⁾ AL GEORGE. SZAMOS 33, STAN, KÖLCSÖNHATÁSOK 26.³⁾ stb.

betejalū (391) *betejire* (116) *betegos* (391) az Erdélyben általánosan elterjedt *beteag* szó származékai, vö. Lex. Mars. 101. Ismeretes Munténiában (*betejune*, RADU GRECEANU, Cronica, Magazin. Ist. II, 196) és Moldvában is (l. pl. TOCILESCU, Mat. Folk. I. 426).⁴⁾

biciuluesc < *becsül*, БИЧУЛЕСКОУ, БИЧУЛЕСКЪ. *Revereor* 574. *Taxo* 677. *Veneror*. 722. ~ MA. 729, 837, 886. Erdélyben általánosan ismert jövevényyszó, vö. Dict. Ac. Rom. I, 556, ALEXICS. Magy. el. Nyr. XVI, 352, MÂNDRESCU,⁵⁾ 41, AL-GEORGE, SZAMOS 33, BARBUL, AVAS 43, MOLDOVÁN, ALSÓFEHÉR 89,⁶⁾ STAN, MÓC. 27.

birşag < *birşág*, БІРШАГЪ, *Multa* (393). Származékai: *birşuguire*, *birşuguit*, (393, 395). Dict. Ac. Rom. I, 567, ALEXICS, Magy. el. Nyr. XVI, 354, MÂNDRESCU, 45, *ghirşug* (Buzău), CANDREA-DENSUŞ. Graiul Nostru I, 235. Egyike a legközönségesebb magyar kölcsönszavaknak.

biruesc < *bir*. „possideo“ НѢМЦИН БІРУЕСКЪ ШИ ЛЪКЪЕСКЪ (Rhenus cikkben, 571 ~ *Németek birjac és lakiac*. MA. 731). Itt az ige még eredeti jelentésében fordul elő, vö. *Habeo* 257. *Possessio* 507. 'Győzni' értelemben is található, pl. БІРШНПОРЪ, *Triumphator*, 710. (Eredeti jelentésére nézve l. Dict. Ac. Rom. I,

¹⁾ Csak szóbeli értesülésem van arról, hogy *mă înbăsăoaz* = 'megharagszom, bosszankodom' ezelőtt 50–60 évvel ismeretes volt Hunyad megyében, Hátszeg-Lozsád környékén.

²⁾ BARBUL JENŐ, AZ AVASVIDÉKI NYELVJÁRÁS, Bp., 1900.

³⁾ STAN V., MAGY. EL. A MÓCOK NYELVÉBEN, NYF. 19. Bp. 1905.

⁴⁾ GR. G. TOCILESCU, MATERIALURI FOLKLORISTICE, BUCUREŞTI, 1900. I—II.

⁵⁾ S. C. MÂNDRESCU, ELEMENTE UNGUREŞTI ÎN LIMBA ROMÂNĂ, BUCUREŞTI, 1892.

⁶⁾ MOLDOVÁN GERGELY, ALSÓFEHÉR VÁRMEGYE ROMÁN NÉPE. NAGYENYED, 1899.

- 566, ISZER, Wal. Deutsch. Wb. 19, ALEXICS, Magy. el. Nyr. XVI, 354, BARBUL, AVASV. 44, MOLDOVÁN, Alsófehér 90. stb.)
biușugos = *bőség*. Az általánosan ismert *biușug* (l. *Ubertas* alatt, 721. Dict. Ac. Rom. I, 540.) érdekesebb származéka *biușugos*, *біишуго[c]* (*Uber*, *Ubertas* a. u. o.) összetételben is: *prea-biușugos*, *пребіишуго[c]*, ж (*Praefecundus* 511 ~ *Igen tenyefzes*, MA. 659.).
- boltă* < *bolt*, *болтъ ж негъцъторкъкъ*, *Taberna* (666). Ebben a jelentésben valószínűleg magyar eredetű (Dict. Ac. Rom. I, 611). Ismeretes Munténiában (*Boltele ce aveam cu chirie de țineam marfa mea*, IORGA, *Studii și Documente*, VIII, 17) és Moldovában is. (ТОЦИЛЕСКУ, *Mat. Folkl.* 1209.)
- budușău* = *bujdosó*. *Будъшторн*, *бѣдъшъ[ш]*. *Praedo* (510). Szokásosabb alakja *budușău* Dict. Ac. Rom. I, 674. BOBB, Dict. II, 562, ISZER, Wal. Deutsch. Wb. 25. ALEXICS, Magy. el. Nyr. XVI, 402. *Bujdos*, szn, Popovici, *Rumaenische Dialekte*, I. Halle, 1905. 34, 97, 99. Előfordulnak származékai is: *budușesc*, *бѣдъшескъ*, *хоцъ[c]къ*, *Praedor* (510), *budușitor*, *бѣдъшиторн*, *ре*, *Vagus* (718), *budușlesc*, *бѣдъшлескъ*, *Vagor* (718). *budușăuire*, *бѣдъшăuire*, *Vagatio* (718), *budușăitor*, *бѣдъшăиторн*, *Vagabundus* (718), vö. *buduluesc*, *budușluesc*, MĂNDRESCU, 49—50. *budușluesc*, MOLDOVÁN, Alsófehér, 90. *budușăiesc*, STAN, *Mócok*, 21. Mint adalék a magyar jövevényszavakhoz, megemlíthető, hogy nem sokkal később (1728) *budușău* jelentéssel *șeginleghi* is előfordul (IORGA, *Scrisori de negustori*, București, 1925, 114. l.), ami — bár hangalakja valószínűleg a hibás átírás miatt igen különös — feltétlenül a magyar *szegénylegény* átvétele. (A *szegény* tő másik származéka is átkerült: *sighinăș* mititel, puținel, subțirel. PAȘCA, *Glosar dialectal.* 53.)
- Cană* = *kanna*, *канѣ канѣ*. *Cupa* (147) ~ *Kúra*, *kanna*, *Boros défa*. (MA. 227.) Itt valószínűleg *cupă* is magyar kölcsönszó. A ritkább magyar elemek közé tartozik, l. ISZER, Wal. Deutsch. Wb. 72. BÎRLEA, *Maramureș*, 100. Ugyanez a szó mint német kölcsönszó is előfordul az oláhban: *giskan* < *gieskanne*. WEIGAND, *Körösches-Marosch*, 78.
- cătană* = *katona*. *внѣтъжъ*, *кътанѣ*, *Miles* (382). Már 1605-ben találunk reá adatot, l. TREML, *Corvina* 1930, 249. *Lex. Mars.* 111.
- chilim* = *külön*, *кѣлиманъ шăю*, *ѡсебѣишь коу[л]коу*. *Secubo* (606). *деслоушь*, *кѣлиманъ*, *Seorsim* (612). Már DOSOFTEIUNÁL előfordul

Diecie ~ *Deák-ság*. Д ченъмъ[л] гръмъмнчир[и], Дичиен *Literatura* (349 ~ *Deákfagnac kezdeti* MA. 482), hasonlóképpen itt magyar forrásra megy vissza.

Feredeu < *fürdő*. Фередех снъларе, Снълашь (*Lavacrum*, 338) vö. Lex. Mars. 106.

Formaluesc, formuluesc < *formál*. Формъмълескъ (*formo* 235. l.), *Plastic*. Мещешъгъ де оа[лъ], кинпшоръ формъмъмнъ динъ шинъ олърне 495 ~ *Fazekas mű, Sarbol formált kepeczke, alkotmány. Fazekasság* MA. 643. l. Ritkább magyar eredetű jövevényszó, vö. *formaluesc*. BOBB. II, 30. *conformaluesc*, BOBB. I, 223.

ghieştăluire < *gyestál*. Гіешъмълуре къ[нд] фаче орашоръл къ шъна шн аръмъ мълге мъръ, [нтр]ъ ораціа са декламціа са, цънъръ са, пършаръ (249. ~ *Gyestalas, magatártafa, Viselés*. MA. 364). Valószínűleg CORBEA alkalmi kölcsönzése, azért fűz hozzá ily hoszszú magyarázatot. A magyar *gyestálás* szokottabb alakja *gyesztál*, vö. NYTSZ. I, 1167, Lex Bud. 642. l., ALEXICS NYR. XVII. 370. l.

hangeari < *handzsár, ханцъри* (Pugio. 539. l. *Handsar, Dakos*, 630. l.) A különben török szó (Dicț. Ac. Rom. I. 5. 355. l. ТИКТИН 719) talán magyar közvetítéssel át került a szótárba?

(h) *artăgaș, Арцъгаш. Philonicus* (485. ~ *Győződelem kíváno, Garazdas* MA. 631) *карцъгашъ, Rixosus* (578. ~ *Visszavonyo, Garazdas* MA. 738) valószínűleg CORBEA eredeti képzései a magyar eredetű *hartű, hărtui* töből (l. 23, 199, 369, 512, 539, 581), *ucigaș, botogaș* analógiájára (PASCU, Suffixele românești, 351. vö. *hărtăgos* 'querelleur', u. o. 73). CORBEA képzésének igei származéka is előfordul: *hartăgășesc*, *карцъгашъ[с]къ Rixor* (578 ~ *Garazdalkodom, Vîsztat vonyoc*. MA. 734).

hăsnăluesc < *használ хъспълескъ. Prosum* (534), vö. Lex. Mars. 108. Magyar mintára keletkezett calque: *a lua hasna unui lucr* ~ *hasznát venni vminek*. JARNIC-BĂRSEANU, 338.

hătnogi < *hadnagy. хътноци*. (502, 664, 705) vö. ТИКТИН, ALEXICS, MNy. VII. 211, NYR. XVI. 493. MĂNDRESCU, 82. *hodnoj* MOLDOVÁN, Alsófehér, 93. STAN, Mócok 36. Származéka *hătnogie, хътноцие, Strategia* (644. ~ *Hadnagyfag*, MA. 803).

hotăștat ~ *hóstát. хотъшътат* одън млере дурецъръ[л] чешъци[и] са[с] орашъмъ[и]. *Suburbium* (656. Itt CORBEA két értelmezést összevont. MA-nél *Suburbium: Hostat* és *Suburbanum* „Major az varafon kívül“. 815). Csak e szótárban fordul elő.

îngăduințeaste. [([н]ГЪДЪН[н]ЦЪЩЕ. *Obsequenter* (422. ~ MA. *Engedelmessen*. 562). Az általánosan elterjedt *îngădui* igének különös származéka.

Lămpaș ~ *lámpás*. Лѣмна[ш], Фелнарн, Фълане. *Lampas* (334) I. Lex. Mars. 114.

lance < *lándzsa*. Ла[н]че, Сзлнцж. *Sarissa* (593. ~ *Lantza*, *korja* MA. 751). Valószínűleg magyar forrásból, I. Lex. Mars. 132—133. BOBB. Dict. I, 613.

Lăpoșat < *lapos*. Скъ[н]дърн, грн[н]зи ламе лъпошаме *Plancae*. (494. ~ *Defzkae*, *szeles*, *lapos gerendac*. MA. 641). Ламь, ж, Нъмед, ж, лъпошамь, *Sublimus* (654. Ma. minden kiadásában csak *Sublimis* található). Valószínűleg CORBEA alkalmi kölcsönzése, bár a tő nem ismeretlen az erdélyi oláhban. (*lăpast*, ALEXICS, *Magy. el. Nyr.* 119, *lapas*, VISKI, *Mezőség*, *Nyr.* XXXVII. 221. *lapitou*, uo. *lopitou*, MOLDOVÁN, Alsófehér 94).

lăpin < *lepény*, Лппн къ р[н]лешнпърн. *Scriblita* (602) ~ *Rétes*, *Beles* MA. (760.) Feltétlenül magyar kölcsönzó, vö. Lex. Mars. 128. ISZER, *Wal. Deutsch. Wb.* 100. САВА, *Szilágy*, 98. GR. COSTIN, Băn. 129.¹⁾ Rokontérmű átvétel *balmoș* < *bálmos*, ISZER, *Wal. Deutsch. Wb.* 16, *Umoristul*, 1864. 17. sz.

mertic < *mérték*, Мертн[н]. *Demensum* (160). Közismert magyar jövevényszó, ТИКТИН, 969. BOBB, Dict. I, 37. ISZER, *Wal. Deutsches Wb.* 107. ALEXICS, *Magy. el. Nyr.* XVI. 553. BARBUL, AVASV. 50. MĂNDRESCU, 171. MOLDOVÁN, Alsófehér 94.

mesteșugitor, Маре мещешушор[р], ре. *Argumentosus*. (51. ~ *Nagy mesterségő*. MA. 82). Az általánosan elterjedt tő ritkább származéka.

nădragi < *nadrág*, Чаречн, шжжвѣрн, нждра[у] *Caliga*. (82. ~ *Harisnya*, *salavári*, *nadrag* MA. (Itt is valószínűleg magyar eredetű, amint TAGLIAVINI feltette Lex. Mars.-beli előfordulására nézve (116). Az ott idézett adatokhoz kiegészítendő: *nadrági*. GYARMATHI, *Voc.* 52.²⁾ STAN, *Mócok*, 48. E. HODOȘ, *Poezii pop.* 227, TOCILESCU, *Mat. Folkl.* I, 1086.

¹⁾ GR. COSTIN, *Graiul bănățean*, Timișoara 1926.

²⁾ GYARMATHI *Vocabulariumának* (1816) jelentőségét az oláhba átkerült magyar jövevényszavak szempontjából eddig nem értékelték, noha adatai — melyeket az Erdélyben hallott oláh nyelvből vesz — számos esetben igen értékesek. BOBB Dict.-nak tárgyalásánál többször hivatkozom GYARMATHI adataira.

neamîş < *nemes*, **Нѣмишъ**, ж, *Nobilis* (410) *nemîşaşte*. **Немишаце**, *Nobiliter* (u. o.) *nemîşescû*, **Немише[с]къ**, *nobilito* (u. o.) *nemîşug*, **Немиш[с]г**, *Nobilitas* (u. o.) *nemîşugit*, **Немишъринь**, ж (u. o.) l. Lex. Mars. 116.

pălăngit < *palánk*, **пѣланкъ съ[л]вѣскѣ пѣланитѣ къ цезѣри**. *Roborarium*. (578 ~ *Czerfa karockal palankolt vadkert* MA. 734). Az Erdélyben és Moldovában általánosan ismert *pălanc(ă)* **СНАС**, Dict. II, 239. *palánka*, **GYARMATHI**, Voc. 55. **BOBB**, Dict. I, 148., **ALEXICS**, Nyr. XVII. 16. **MNY**. VII. 211. **САБА**, Szilágy, 99. **MOLDOVÁN**, Alsófehér, 95. **STAN**, Mócok, 50. **WEIGAND**, Körösch-Marosch 81. **VICIU**, Glosar de cuv. dial. Supl.¹⁾ 44. **CANDREA-DENSUŞ**. *Graul-Nostru*, I, 389) eredeti értelmét megőrzött származéka. Jelentésbelileg legközelebb áll hozzá: *pălanu* 'gard de scânduri', **TIŢU DINU**, *Graul din Țara Oltului*, *Grai și Suflet* I. 138. **TIKTIN** csak *pălăngi* 'niederstrecken' alakot idézi (1110) s a szót szláv eredetűnek tartja. Szófeldrajzi okokból valószínűbb a magyar közvetítés feltevése.

pecetluit < *pecétel* **пѣваш печѣ[т]лѣи[т] спѣ[н]зрълтѣри**. *Diploma*, 174. l. *Függő peczétés level*. MA. 267. l. (vö. **TIKTIN**, 1141). **BARBUL**, *Avas* 35. **MOLDOVÁN**, Alsófehér, 95. **STAN**, Mócok 50. stb.

plântăluesc. < *plântăl*. **Плѣнтѣлоуѣскоу** (*Sero* 615. l.) Igen ritka magyar kölcsönszó.

ponosluesc < *panaszol*. **Попослѣскѣ** (*Quirito* 552). Közismert, régi magyar kölcsönszó, Lex. Mars. 119. l.

poroslău < *poroszló*. *Rhabduchi*, g. m. Pl. Latine *Lictores*. **Порослѣу** 571. l. (Idem, MA. 731. *Porofzloc*). Valószínűleg *hapaх legomenon*.

probăluesc < *próbál*, **Пробѣлѣскѣ**. *Praetento* (517. vö. 95). Elterjedt kölcsönszó, l. **ALEXICS**, *Magy. el. Nyr.* XVII, 18. **ANON. CAR. DRĂGANU**, *Dacoromania*, IV, 1. 157. **AL GEORGE**, *Szamos*, 34, **MOLDOVÁN**, Alsófehér 96. **STAN**, Mócok, 53 stb.

tărĉat-bărĉat < *tarka-barka*, **тѣ[р]чѣи бѣрчѣи**, ж. *Scutulatus* (602. ~ *Tarkabarka*, MA. 761). Mint ikerszó, ebben az alakban csak **CORBEÁNÁL** (*terchea-berchea*, **СНАС**, Dict. 531). A *k* > *ĉ* változásra nézve vö. *tarce*, *cheval tachteté* (**MĂNDRESCU**, 107). *tarce* valószí-

¹⁾ A. **VICIU**, *Glosar de cuvinte dialectale culese din graul viu al populii din Ardeal, Bucureşti*. 1907. (és Supplement, 1925.)

nüleg eredetileg *tarcă* többesszáma volt.¹⁾ Az ikerszónál sokkal gyakoribb *tărcat*, I. GYARMATHI, Voc. 77. ALEXICS, Magy. el. Nyr. XVII, 65. AL-GEORGE, Szamos 35, BARBUL, AVASV. 53. Dr. V. BOLOGA, Terminologia medicală la J. MOLNÁR, Dacoromania, IV, 1. 385. MOLDOVÁN, Alsófehér 98. STAN, Mócok, 59.

Eredményül megállapítható, hogy TODOR CORBEA szótára, mely MOLNÁR ALBERT második (1611) kiadásának hű fordítása, a kor viszonyaihoz képest értékes munka. Szerzője a maga elé tűzött feladatnak becsületesen megfelelt, tudatosan törekedett egységes jellegű tolmácsolásra. Stílusának fogyatkozásai az oláh nyelv fejletlen kifejezőkészségéből magyarázhatók. Művének, mely sajnos mindmáig szinte elfeledve, kéziratban hever, alapos tanulmányozása nyelvészeti és stílustörténeti szempontból egyaránt fontossággal bír.

¹⁾ *tarcă* (Bont), ȘT. PAȘCA, Glosar dialectal. 57.

GÖBL LÁSZLÓ.

Napszentület. A székely és csángó (*le*)szentül a nap („lenyugszik”, I. MTsz. II, 533, csángó adatok még Nyr. XXX, 174: *napszentület*, uo. 109, 177, a Székelységből Nyr. XII, 282, XXXIV, 262, XLI, 245) kifejezés magyarázatát elsőnek MUNKÁCSI kísérelte meg, ki az általa gyűjtött *leszendül* alakban a *szenderül*-lel azonos tő származékát látta (Nyr. X, 105). Sokkal valószínűbb, hogy a *szendül* alaknál elterjedtebb *szentül* alapszava a *szent* szó s az oláh *asfințește* mintájára keletkezett *calque* (vö. DRĂGANU, Dacor. V, 896). Az átvétel lehetőségére utal a szó földrajzi elterjedése is. Ami az *asfinți* (Erdélyben a *sfintă*, I. HAȘDEU, EtMR. II, 1859.) ige eredetét illeti, az oláh nyelvészek különbözőkép vélekednek. HAȘDEU, ȘĂINEANU nyomán (Incerc. asupra semas. limbei rom. 36) határozottan a *sfânt* szó származékának véli, jelentése tehát „ad sanctos abeo” vagy „ad sanctum abeo” (vö. TAGLIAVINI, Miscell. JESPERSEN, 416). CIHAC (II, 338) s utána TIKTIN (112 l.) kissé kétkedőbben nyilatkozik (vö. még Dict. Ac. Rom. I, 310). Az oláh kifejezés jelentéstani háttere meglehetősen homályos (I. N. JOKL, Mitt. d. rum. Inst. a. d. Univ. Wien, 298). Mindenesetre kétségtelen, hogy elhomályosodott vallási képzetek nyomai őrződtek meg. Az oláh *asfinți* semantikai rokonságába tartozik a m. *leáldozik* ige is, amint arra P. PAPAĞAĞI már rámutatott (Jahresb. d. Inst. f. rum. Spr. Leipzig. XIV, 139).

GÖBL LÁSZLÓ.